

ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ

Маъруза: Иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларни квалификация қилиш масалалари
(14-мавзу) – 6 соат

Маърузачи: Б.Ж.Ахраров

1. МАЪРУЗА НАТИЖАЛАРИ:

1. **Маърузанинг асосий мақсади** ўзгалар мулкани талон-торож қилиш жиноятларини квалификация қилиш, ўзгалар мулкани талон-торож қилиш билан боғлиқ бўлмаган жиноятларни квалификация қилиш, иқтисодиёт асосларига қарши жиноятларни квалификация қилиш, хўжалик фаолияти, тадбиркорлик фаолиятига тўсқинлик қилиш, қонунга хилоф равишда аралашуш билан боғлиқ жиноятлар ҳамда хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига тажовуз қиладиган бошқа жиноятларни квалификация қилиш каби масалаларни талабаларга чуқур етказишдан иборат.

Маъруза натижасида талаба:

- ❖ маъруза юзасидан тегишли тушунча, билим, кўникма ва тажрибага эга бўлади;
- ❖ маъруза бўйича тегишли мисоллар ва масалалар устида ишлаш, ўз муносабатини билдириш, муайян жиноятнинг юридик таҳлили бўйича ўз фикрини баён эта олади;
- ❖ ўз жавобини асослаш, танқидий фикрлаш, оппонентни эшитиш кўникма ва қобилиятини шакллантиришга эришилади;
- ❖ тарқатма материалларни ўрганиш, ўз муносабатини билдириш кўникмасига эга бўлади.

2. ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР:

Талон-торож деганда, ўзганинг мулкани ёки мулккий ҳуқуқини қонунга хилоф равишда ўзи ёки учинчи шахс фойдасига қасддан, ғараз ниятда, қайтариб бермаслик шарти билан, ҳақини тўламасдан эгаллаш тушунилади.

Босқинчилик ўзганинг мол-мулкани талон-торож қилиш мақсадида ҳужум қилиб, ҳаёт ёки соғлиқ учун хавфли бўлган зўрлик ишлатиш ёхуд шундай зўрлик ишлатиш билан кўрқитиш.

Товламачилик жабрланувчи ёки унинг яқин кишиларига зўрлик ишлатиш, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилиш ёхуд жабрланувчи учун сир сақланиши лозим бўлган маълумотларни ошкор қилиш билан кўрқитиб ўзгача мулкни ёки мулккий ҳуқуқни топширишни, мулккий манфаатлар беришни ёхуд мулккий йўсиндаги ҳаракатлар содир этишни талаб қилиш ёхуд жабрланувчини ўз мулки ёки мулкка бўлган ҳуқуқини беришга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйиш.

Талончилик ўзганинг мулкани очикдан-очик талон-торож қилиш.

Ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлган ўзганинг мулкани ўзлаштириш ёки растрата қилиш йўли билан талон-торож қилиш.

Фирибгарлик алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан ўзганинг мулкани ёки ўзганинг мулкига бўлган ҳуқуқни қўлга киритиш.

Ўғирлик ўзганинг мол-мулкани яширин равишда талон-торож қилиш.

Оз миқдор энг кам ойлик иш ҳақининг ўттиз бараваригача бўлган миқдор.

Кўп бўлмаган миқдор энг кам ойлик иш ҳақининг ўттиз бараваридан юз бараваригача бўлган миқдор.

Анча миқдор энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан уч юз бараваригача бўлган миқдор.

Кўп миқдор энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз бараваридан беш юз бараваригача бўлган миқдор.

Жуда кўп миқдор энг кам ойлик иш ҳақининг беш юз баравари ва ундан ортиқ бўлган миқдор.

Алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулкый зарар етказиш – алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулкдорга анча миқдорда зарар етказиш, башарти, бу қилмишда талон-торож қилишнинг аломатлари бўлмаса.

Жиноий йўл билан топилган мулкни олиш ёки ўтказиш – мулкнинг жиноий йўл билан топилганини била туриб, уни олдиндан ваъда қилмаган ҳолда олиш ёки ўтказиш.

Мулкни қўриқлашга виждонсиз муносабатда бўлиш – шахснинг мулкни қўриқлаш юзасидан ўз вазифаларини виждонсиз бажариши натижасида мол-мулк талон-торож қилиниши, унга шикаст етказилиши ёки унинг нобуд қилиниши кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса, башарти, бу қилмишда мансабдорлик жинояти аломатлари бўлмаса.

Мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга зарар етказиш – ўзганинг мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга зарар етказиш анча миқдорни ташкил этса.

Ўзбекистон Республикасининг манфаатларига хилоф равишда битимлар тузиш – давлат органининг, мулкчилик шаклидан қатъи назар, корхона, муассаса, ташкилотнинг, жамоат бирлашмасининг мансабдор шахси томонидан наф келтирмаслиги аён бўлган битимни тузиш республика манфаатларига кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса.

Қалбаки пул, акциз маркаси ёки қимматли қоғозлар яшаш, уларни ўтказиш – ўтказиш мақсадида қалбаки банк билетлари (банкнотлар), металл тангалар, акциз маркалар, шунингдек, қимматли қоғозлар ёхуд чет эл валютаси ёки чет эл валютасидаги қимматли қоғозлар яшаш ёки уларни ўтказиш.

Валюта қимматликларини қонунга хилоф равишда олиш ёки ўтказиш – фуқароларнинг қонунга хилоф равишда анча миқдорда валюта қимматликларини олиши ёки ўтказиши, шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса.

Чет эл валютасини яшириш – корхоналар, муассасалар ёки ташкилотларда валюта операцияларини амалга оширувчи ходимлар томонидан Ўзбекистон Республикасининг ваколат берилган банклари ҳисобига ўтказилиши лозим бўлган чет эл валютасининг қасддан яшириб қолиниши.

Сохта тадбиркорлик – уставида кўрсатилган фаолиятни амалга ошириш мақсадини кўзламасдан ссудалар, кредитлар олиш, фойдани (даромадни) солиқлардан озод қилиш (солиқларни камайтириш) ёки бошқача мулкый манфаат кўриш мақсадида корхоналар ва бошқа тадбиркорлик ташкилотлари тузиш.

Сохта банкротлик – хўжалик юритувчи субъектнинг ўз мажбуриятларини иқтисодий жиҳатдан бажара олмаслиги ҳақида била туриб, ҳақиқатга тўғри келмайдиган эълон бериши кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса.

Банкротликни яшириш – хўжалик юритувчи субъектнинг ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумот ва ҳужжатларни тақдим этиш, бухгалтерлик ҳисоботларини бузиб кўрсатиш йўли билан иқтисодий жиҳатдан ўзининг тўловга қодирлигининг йўқотганлигини ёки иқтисодий ночорлигини бошқача тарзда қасддан яшириши кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса.

Қасддан банкротликка олиб келиш якка тартибдаги тадбиркор томонидан ёки юридик шахс мансабдор шахси, муассиси (иштирокчиси) ёхуд мол-мулкнинг мулкдори томонидан шахсий манфаатларини ёки бошқа шахсларнинг манфаатларини кўзлаб содир этилган қасддан банкротликка олиб келишда ифодаланади. Яъни тўловга қобилиятсизликни қасддан юзага келтириш ёки ошириш, ушбу якка тартибдаги тадбиркорнинг ёки юридик шахснинг барқарор иқтисодий ночорлигига (банкротлигига) олиб келса, кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса.

Божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш – божхона назоратини четлаб ёки божхона назоратидан яшириб ёхуд божхона ҳужжатлари ёки воситаларига ўхшатиб ясалган ҳужжатлардан алдаш йўли билан фойдаланган ҳолда ёки декларациясиз ёхуд

бошқа номга ёзилган декларациядан фойдаланиб, товар ёки бошқа қимматликларни кўп миқдорда Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан ўтказиш, шундай ҳаракат учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса.

Рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ва табиий монополиялар тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш:

– монополияга қарши органга ахборот тақдим этмаслик ёки била туриб ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумотларни тақдим этиш, шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса

– монополияга қарши органнинг қоидабузарликни тугатиш тўғрисидаги, дастлабки ҳолатни тиклаш ҳақидаги кўрсатмаларини бажаришдан бўйин товлаш ёки ўз вақтида бажармаслик, шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса

Солиқлар ёки бошқа мажбурий тўловларни тўлашдан бўйин товлаш – фойда (даромад) ёки солиқ солинадиган бошқа объектларни қасддан яширишни, камайтириб кўрсатишни, шунингдек давлат томонидан белгиланган солиқларни ёки бошқа мажбурий тўловларни тўлашдан қасддан бўйин товлашни анча миқдорда содир этиш, шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин рўй берган бўлса.

Бюджет интизомини бузиш

– бюджет маблағларини бюджетда ёки бюджетдан молияланадиган муассасалар ва ташкилотларнинг сметаларида назарда тутилмаган харажатларга йўллаш, шундай муассасалар ва ташкилотларда харажатлар қисми бўйича бюджетдан ажратилган маблағларнинг лимитлардан ортиб кетиши, штат-смета интизомини бузиш, шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса

– бюджетдан молияланадиган муассасалар ва ташкилотларга иш ҳақи, нафақалар, стипендиялар ва уларга тенглаштирилган бошқа харажатлар тўлови учун пул маблағлари бериш банкларнинг раҳбарлари ва бошқа мансабдор шахслари томонидан асоссиз равишда кечиктирилганлиги, шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса

Қимматбаҳо металллар ёки тошларни топшириш қоидаларини бузиш – ер остидан қазиб олинган қимматбаҳо металллар ёки тошларни давлатга топшириш қоидаларини бузиш, давлатга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса.

Рангли металллар, уларнинг парча ва резги-чиқитларини тайёрлаш, олиш, улардан фойдаланиш ҳамда уларни ўтказиш қоидаларини бузиш – қимматбаҳо металллар сирасига кирмайдиган рангли металллар, уларнинг парча ва резги-чиқитларини тайёрлаш, олиш, улардан фойдаланиш ҳамда уларни ўтказиш қоидаларини бузиш, шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса.

Электр, иссиқлик энергияси, газ, водопроводдан фойдаланиш қоидаларини бузиш – электр, иссиқлик, газ ёки водопровод тармоқларига ўзбошимчалик билан уланиш ёхуд электр, иссиқлик энергияси, табиий газ, совуқ ёки иссиқ сувни ҳисобга олиш асбобларига қасддан шикаст етказиш ёхуд бундай ҳисобга олиш асбобларининг кўрсаткичларини ўзгартириш мақсадида уларга ташқаридан аралаштириш, шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин анча миқдорда зарар етказган ҳолда содир этилган бўлса

Хавфсизлик талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш – истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш.

Этил спирти, алкоғолли маҳсулот ва тамаки маҳсулотини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш – этил спирти, алкоғолли ва тамаки маҳсулотларини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш анча миқдорда ёхуд шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир

этилган бўлса.

Чигитдан олинадиган маҳсулотни қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш – чигитдан олинадиган маҳсулотни қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш.

Сифатсиз ёки сохталаштирилган дори воситалари ёки тиббий буюмларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш – сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситаларини ёхуд тиббий буюмларни ўтказиш мақсадида ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёки ўтказиш шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса.

Ноқонуний тадбиркорлик фаолияти– жиноят белгиланган тартибда рўйхатдан ўтишдан бўйин товлаб, жуда кўп миқдорда назорат қилинмайдиган фойда (даромад) олишда ифодаланади

Савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини бузиш – савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини кўп миқдордаги қийматда бузиш.

Фаолият билан лицензиясиз шуғулланиш – лицензия олинмиши шарт бўлган фаолият билан махсус рухсатнома олмасдан шуғулланиш шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин содир этилган бўлса.

Қонунга ҳилоф равишда ахборот тўплаш, уни ошкор қилиш ёки ундан фойдаланиш – сир тутиладиган фан-техника, ишлаб чиқариш, иқтисодиёт, савдога оид ёки бошқа шу каби ахборотни эгасининг розилигисиз ошкор қилиш ёки ундан фойдаланиш мақсадида ҳар қандай усулда тўплаш.

Рақобатчини обрўсизлантириш – рақобатчини обрўсизлантириш, яъни босма ёки бошқача усулда кўпайтирилган матнларда ёки оммавий ахборот воситалари орқали хўжалик юритувчи субъектнинг ишбилармонлик нуфузига путур етказиш мақсадида била туриб ёлғон, ноаниқ ёки бузиб кўрсатилган маълумотларни тарқатиш

3. МАВЗУ БЎЙИЧА ДАРС ОЛИБ БОРИШ МЕТОДИКАСИ:

❖ маърузани ўтиш жараёнида технологик харитада кўрсатилган ахборот-коммуникатив ва замонавий педагогик технологиялардан фойдаланилиши назарда тутилади;

❖ маъруза мавзусининг долзарблиги, ўрганилганлик даражаси, бу соҳада амалга ошириладиган ислохотлар мазмуни ҳақида тушунча берилади;

❖ мавзуга оид миллий ва халқаро норматив ҳужжатлар билан таништирилади ва таҳлил қилинади;

❖ режа асосида слайдлар ёрдамида мавзуаги асосий ҳолатлар тушунтирилади;

❖ мунозарали (назарий) саволлар ўртага ташланади ва уларга баҳо берилади;

❖ муаммоли масалалар тарқатилади ва уларнинг ечими эшитилади;

❖ зарурият туғилганда, масала ва саволлар уйга топшириқ сифатида берилади;

❖ асосий тушунчалар, савол-жавоблар умумлаштирилиб, маърузага якун ясалади.

Маъруза жараёнида талабалар мунозараси ўқитувчининг раҳбарлигида маърузанинг қуйида кўрсатилган кўринишларида олиб борилиши мумкин: кириш маъруза, шарҳловчи маъруза, маъруза ахборот, муаммоли маъруза, визуал маъруза ва ҳк.

Маърузалар тегишли мавзулар юзасидан гиперслайдларни талабаларга намойиш этиш орқали ўтилади. Дарс жараёнида компьютер ва мультимедияли қурилмалар: ноутбук, проектор каби дидактик воситалардан фойдаланилади.

Ушбу мавзу билан танишиш талабада иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларни квалификация қилишнинг асосий қоидаларини ўзлаштиришга ёрдам беради.

4. МАЪРУЗАНИНГ АСОСИЙ МАСАЛАЛАРИ:

Босқинчилик (ЖК 164-модда)

Босқинчилик ўзганинг мол-мулкига қарши қаратилган энг хавфли жиноятлардан бири бўлиб, уни содир этганлик учун жавобгарлик ЖК 164-моддасида назарда тутилган.

Босқинчиликнинг **ижтимоий хавфлилигини** юқорилиги, аввало, шу билан боғлиқки, бу жиноят натижасида ўзганинг мол-мулки эгаллаб олинаётганда жабрланувчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғига ҳам зиён етказилади ёхуд бундай зиён етказилиши учун реал хавф вужудга келади.

Босқинчиликнинг **бевосита объекти** ўзганинг мол-мулкни муҳофаза қилишни таъминловчи ижтимоий муносабатлар. Бевосита **қўшимча объекти** сифатида эса фуқароларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлигини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар намоён бўлади.

Объектив томондан босқинчилик ўзганинг мол-мулкни талон-торож қилиш мақсадида шу мулкнинг эгалланишига қаршилик кўрсатган шахснинг ҳаёти ёки соғлиғи учун хавфли бўлган зўрлик ишлатиш ёхуд шундай зўрлик ишлатиш билан кўрқитиб ҳужум қилишда ифодаланади.

Босқинчилик ҳужуми вақтидаги таҳдид қуйидаги белгиларга эга бўлиши зарур:

- 1) жисмоний зўрлик дарҳол қўлланилиши мумкинлиги хавфини ўз ичига олган, яъни реал (ҳақиқий) бўлиши;
- 2) келгусида эмас, айнан ҳужум пайтида ҳақиқатда мавжуд бўлиши.

Қоида тариқасида босқинчиликка суиқасд қилиш ҳолати юз бермайди. Ҳужум ҳаракатларигача бўлган ҳолатларда фақатгина босқинчиликка тайёргарлик кўриш ҳақида сўз юритиш мумкин. Биринчи ҳужум ҳаракатлари амалга оширилган вақтдан бошлаб жиноят тугаллаган ҳисобланади (кесик таркибли жиноят).

Босқинчилик **субъектив томондан** тўғри қасд ва ғаразли мақсадларда ифодаланади. Айбдор жиноят содир этишда унинг томонидан содир этилаётган зўрликнинг жабрланувчи ҳаёти ёки соғлиғи учун хавфлилигини ва ушбу зўрлик ўзганинг мулкни ўзи ва ўзга шахслар фойдасига эгаллаш воситаси сифатида ишлатилаётганлигини тушунади ва шуни хоҳлайди.

Жиноятнинг субъекти – 14 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахсдир.

ЎЗР ЖК 164-модда 2-қисмида жавобгарликни оғирлаштирувчи бир нечта ҳолатларда содир этиладиган босқинчилик учун жавобгарлик белгиланган, жумладан:

- а) қурол ёки қурол сифатида фойдаланиш мумкин бўлган бошқа нарсаларни ишлатиб;
- б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;
- в) анча миқдордаги мулкни талон-торож қилиш билан боғлиқ ҳолда содир этилиши.

ЖК 164-модда 3-қисмида:

- а) такроран, хавфли рецидивист ёки илгари ЖК 242-моддасида назарда тутилган жиноятни содир этган шахс томонидан;
- б) кўп миқдорда;
- в) уй-жойга, омборхона ёки бошқа биноларга ғайриқонуний равишда кирган ҳолда;
- г) баданга оғир шикаст етказган ҳолда содир этилган босқинчилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

ЎЗР ЖК 164-моддасининг 4- қисмида:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) ўта хавфли рецидивист томонидан;
- в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган босқинчилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

Товламачилик (ЖК 165 -модда)

Товламачиликнинг **бевосита асосий объекти** талон-торож қилинаётган мол-мулкни тартибга солишга қаратилган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади. Бевосита қўшимча объекти товламачилик натижасида тажовуз қаратилган жабрланувчининг қонун билан қўриқланадиган шахсий ҳуқуқлари ҳисобланади.

Товламачиликнинг **қўшимча объекти** айбдор томонидан қўлланиладиган руҳий зўрликнинг характери билан тавсифланади. Масалан, зўрлик ишлатишда қўлланиладиган таҳдидда фуқаронинг соғлиғини таъминлашга қаратилган, жабрланувчи сир сақланишини хоҳлайдиган шахсий дахлсизлиги, шаъни қадр-қимматини таҳқирлайдиган маълумотларни ошкор этиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар намоён бўлиши мумкин.

Товламачиликнинг **предмети** бўлиб, нафақат мол-мулклар, балки унга бўлган мулкий ҳуқуқлар (товламачининг ёки бошқа айбдор деб кўрсатилган шахснинг қарзи борлигини тасдиқловчи тилхат, шартнома ёки бошқа ҳужжат, ёхуд муайян мулкий ҳуқуқлар товламачига ёки у кўрсатган шахсга ўтишига асос бўладиган бошқа ҳужжат), бошқа турдаги мулкий ҳаракатлар (ишни бажариш, хизматлар таклиф этиш ва товарни паст нархда ёхуд текинга бериш ва бошқалар) ва мулкий кўринишдаги фойдалар ҳам бўлиши мумкин.

Товламачиликнинг предмети бўлиб фақатгина ўзганинг мулки ёки мулкий ҳуқуқи намоён бўлади.

Объектив томондан товламачилик жабрланувчи ёки унинг яқин кишиларига зўрлик ишлатиш, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилиш ёхуд жабрланувчи учун сир сақланиши лозим бўлган маълумотларни ошкор қилиш билан қўрқитиб ўзгадан мулкни ёки мулкий ҳуқуқни топширишни, мулкий манфаатлар беришни ёхуд мулкий йўсиндаги ҳаракатлар содир этишни талаб қилиш ёхуд жабрланувчини ўз мулки ёки мулкка бўлган ҳуқуқини беришга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйишда ифодаланади.

Товламачи томонидан қўйиладиган талаблар **руҳий зўрлик – қўрқитиш** билан доимо боғлиқ бўлиши керак. Қўрқитиш билан амалга оширилмаган талаб товламачилик жинояти таркибини ташкил этмайди.

Товламачиликдаги **қўрқитишга** қуйидаги белгилар хос:

1) ўз мазмунига кўра унда жабрланувчи ёки унинг яқин кишиларига зўрлик ишлатиш, мулкка шикаст етказиш ёки уни нобуд қилиш ёхуд улар сир сақлаши лозим деб топган маълумотларни ошкор қилиш нияти билдирилган бўлиши, яъни жабрланувчини қўрқитиш, иродасини сўндириш воситаси бўлиши керак;

2) қўрқитиш реал, яъни агар жабрланувчи товламачининг талабларини бажармаса, таҳдид амалга оширилиши мумкинлигидан хавотир бўлиши лозим. Қўрқитишнинг хусусияти, усули, жойи ва вақти, товламачининг шахси, унинг олдинги хулқ-атвори қўрқитишнинг реаллигидан далолат беради. Жиноят таркибининг мавжудлигини аниқлаш учун қўрқитишни ким амалга оширганлиги: бевосита товламачининг ўзими ёки унинг иштирокчиларими, бу аҳамият касб этмайди;

3) қўрқитиш келажақда (дарҳол ёки талабни бажаришдан бош тортганлик учун) амалга оширилишга қаратилган бўлади. Шунинг учун ҳам ушбу жиноятнинг таркиби учун айбдорнинг ҳақиқатдан ҳам ўз ниятини амалга оширмоқчи бўлган-бўлмаганлиги аҳамият касб этмайди.

Субъектив томондан товламачилик тўғри қасд билан содир этилади. Бунда айбдор жабрланувчидан мол-мулкни ёки мулкка бўлган ҳуқуқни ўзига ёки бошқа шахсга беришни қўрқитиш билан талаб қилиши асосланмаганлигини ва ғайриқонунийлигини билади. Айбдор ғаразли мотивларга амал қиладиган ва ашёни ноқонуний равишда қўлга киритиш мақсадини кўзлайди.

Жиноятни содир этишдан мақсад – ғараздир.

Жиноятнинг субъекти 14 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахсдир.

Оғирлаштирувчи ҳолатларда содир этилган товламачилик **ЖК 165-моддаси 2-қисмида** назарда тутилган ҳамда у қуйидаги квалификация қилиш белгиларини қамраб олади:

- а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан товламачилик содир этилиши;
- б) кўп миқдорда содир этилиши;
- в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилиши.

Товламачиликнинг махсус квалификация қилинган тури, **ЖК 165-моддаси 3-қисмида** ўз аксини топган ва қуйидаги белгилардан лоақал биттасининг мавжуд бўлиши билан тавсифланади:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) ўта хавфли рецидивист томонидан;
- в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган

жиноят.

Кўрсатилган белгилар босқинчилик жиноятининг таркиби таҳлил қилинганида кўриб чиқилган эди ва товламачиликка нисбатан ортиқча фарқларга эга эмас.

Талончилик (ЖК 166 -модда)

Талончиликнинг **бевосита объекти** ўзганинг мол-мулкни муҳофаза қилишга қаратилган ижтимоий муносабатлар ва шу мулкка бўлган мулк ҳуқуқи ҳисобланади.

Аммо, қонучиликда белгиланишича, талончилик ҳаёт ва соғлиқ учун хавфли бўлмаган зўрлик билан ёки шундай зўрликни ишлатиш билан қўрқитиш ёрдамида амалга оширилиши мумкин бўлиб, алоҳида жиноий-ҳуқуқий муҳофаза ҳолларда факультатив объект жабрланувчининг соғлиғи ва дахлсизлиги ҳам бўлиши мумкин.

Талончиликнинг предмети бўлиб айбдор ҳақиқий ва фараз қилинган ҳуқуқлар асосида ҳам эгалик қилиши мумкин бўлмаган ўзганинг мулки ҳисобланади.

Объектив томондан талончилик ўзганинг мол-мулкни очикдан-очик талон-торож қилишда ифодаланади. Мулкни очикдан-очик талон-торож қилиш усули иккита: объектив ва субъектив хусусиятларга эга.

Очикдан-очик талон-торож қилишнинг объектив хусусияти айбдор томонидан ўзганинг мулкни мол-мулк эгаси ёки мол-мулк ихтиёрида ёхуд муҳофазасида бўлган шахсларнинг, ўзганинг мулки талон-торож қилинаётганлиги англаб турган бегона кишиларнинг кўзи олдида талон-торож қилишда намоён бўлади.

Очикдан-очик талон-торож қилишнинг субъектив хусусияти шундаки, талончи ўзганинг мулкни очик-ойдин талон-торож қилаётган вақтида ўзининг хатти-ҳаракатлари мулк эгаси томонидан ёхуд мол-мулк тасарруфида бўлган ёки бегона шахслар томонидан кузатиб турилганлигини англайди.

Таъкидлаганимиздек, **талончилик икки хил кўринишда** бўлади: зўрлик ишлатмасдан содир этиладиган (ЖК 166-моддаси 1-қисм) ва зўрлик ишлатиб содир этиладиган (ЖК 166-моддаси 2-қисм, “а” банди).

Субъектив томондан талончилик тўғри қасд билан ғаразли мақсадда содир этилади. Жиноятчи талончиликни содир эта туриб, ўзганинг мулкни очикдан-очик талон-торож қилиш ҳаркاتларининг ижтимоий хавфлилигини англайди ҳамда ушбу қилмишининг ижтимоий хавфли оқибатларини олдиндан билади ва шундай оқибат келиб чиқишини хоҳлайди.

Кўриб чиқилаётган **жиноятнинг субъекти** 14 ёшга тўлган, ақли расо ҳар қандай жисмоний шахс бўлиши мумкин.

ЎЗР ЖК 166-моддасининг 2-қисмида;

- а) ҳаёт ва соғлиғи учун хавфли бўлмаган зўрлик ишлатиб ёхуд шундай зўрлик ишлатиш билан қўрқитиб;
- б) анча миқдорда;

в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилган бўлса.

ЎЗР ЖК 166-модда 3-қисмида:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

б) уй-жойга, омборхона ёки бошқа хонага ғайриқонуний равишда кириб;

в) кўп миқдорда содир этилган талончилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

ЎЗР ЖК 166-модда 4-қисмида:

а) жуда кўп миқдорда;

б) ўта хавфли рецидивист томонидан;

в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган талончилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

**Ўзлаштириш ёки растрата йўли билан
талон-торож қилиш (ЖК 167-модда)**

Ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш **жиноятининг бевосита объекти** айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлган ўзганинг мулкани муҳофаза қилишга қаратилган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Ҳар қандай мулк, шунингдек, қимматли қоғозлар ҳам ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилиш **жинояти предмети** ҳисобланади ва айбдор мулкка нисбатан алоҳида ҳуқуқий муносабатда бўлади, яъни мулк айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлади ва вужудга келган имкониятдан фойдаланиб, уни талон-торож қилади.

Объектив томондан жиноят айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлган ўзганинг мулкани ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилишда намоён бўлади.

Ўзлаштириш айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлган ўзганинг мулкани ҳуқуққа хилоф, бепул ушлаб қолиш ва кейинчалик мулкдорга ёки бу мулкнинг бошқа эгасига мулкий зарар етказган ҳолда ўз фойдасига ёки бошқа шахсларнинг фойдасига қаратишда ифодаланувчи, агар айбдор мазкур мулкни ҳали сарфламаган ёки бегоналаштиришни амалга оширмаган бўлса, талон-торожнинг бир шакли ҳисобланади.

Растрата айбдорга ишониб топширилган ёки унинг ихтиёрида бўлган ўзганинг мулкани мулкдор ёки мулкнинг бошқа эгаларига зарар етказгани ҳолда, агар айбдор талон-торож ҳодисаси аниқланган пайтга қадар кўрсатилган мулкни бегоналаштиришни амалга ошириб бўлган бўлса, ўзининг фойдасига ёки бошқа шахсларнинг фойдасига ғайриқонуний равишда, текинга қаратишида ифодаланувчи талон-торожнинг бир шакли ҳисобланади.

Субъектив томондан жиноят фақат тўғри қасд билан ва ғараз мақсадаларда содир этилади. Яъни айбдор ўзининг ҳаракатлари ноқонунийлигини англайди ва улар амалга оширилишини хоҳлайди. Айбдорнинг ушбу жиноятни содир этишдаги ғаразли мақсади субъектив томоннинг зарурий белгиси ҳисобланади.

Жиноятнинг субъекти – 16 ёшга тўлган, ақли расо шахслардир. Мулк ишониб топшириб қўйилган ёки ихтиёрида мулк турган шахсгина, яъни хизмат бурчи, шартнома муносабатлари ёки махсус топшириқ муносабати билан шу мулкни тасарруф этиш, бошқариш, етказиб бериш, сақлаш бўйича ваколатларини амалга ошираётган шахс (масалан, омборчи, экспедитор, таъминловчи, сотувчи, кассир ва бошқа шахслар) ўзлаштириш ёки растрата жиноятининг субъекти бўлиши мумкин.

ЎЗР ЖК 167-модда 2-қисмида:

а) анча миқдорда;

б) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдин тил бириктириб;

г) мансаб мавқеини суиистеъмол қилиш йўли билан содир этилган ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилганлик учун жавобгарлик назарда тутилади.

Суд-тергов амалиётида мансабдор шахслар томонидан ўз ваколатини суиистеъмол қилиш орқали содир этиладиган талон-торож қилишнинг бир неча турлари мавжуд.

Уларни шартли равишда уч гуруҳга ажратиш мумкин:

1) мансабдор шахсга ишониб топширилган мулкни ўзлаштириш ёки растрата қилиш; 2) бўйсунувчи шахсларга ишониб топширилган ёки уларнинг бошқарувида бўлган мулкни эгаллаш ёки учинчи шахсларга топшириб юбориш; 3) мансабдор шахсга ишониб топширилмаган ва унинг бошқарувида бўлмаган мулкни эгаллаб олиш.

ЎЗР ЖК 167-модда 3-қисмида ўзлаштириш ёки растрата йўли билан талон-торож қилишнинг қуйидаги:

а) жуда кўп миқдорда;

б) ўта хавфли рецидивист томонидан;

в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб;

г) компьютер техникаси воситаларидан фойдаланиб содир этилган ўзлаштириш ёки растрата қилиш йўли билан талон-торож қилганлик учун жавобгарлик кўзда тутилади.

Агар жиноят туфайли келтирилган моддий зарар тўлиқ равишда қопланса, айбдорга нисбатан озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди (**ЖК 167-модда 4-қисми**).

Фирибгарлик (ЖК 168-модда)

Жиноятнинг **бевосита объекти** ўзганинг мулки ёки мулкрий ҳуқуқларини муҳофаза қилишга қаратилган ижтимоий муносабатлар.

Фирибгарликнинг **предмети** мулкдан ташқари юридик категория сифатида ўзганинг мулкига бўлган ҳуқуқ, мулкка бўлган алоҳида ваколатлар (масалан, айбдор уйда яшаш ҳуқуқини қўлга киритиши мумкин) ҳисобланади.

Объектив томондан фирибгарлик алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан ўзганинг мулкини ёки ўзганинг мулкрий ҳуқуқини эгаллашдан иборат.

Алдаш деганда, мол-мулк эгаси ёки мол-мулк ишониб топширилган шахснинг ўзи уни фирибгарга ихтиёрий равишда, ўз хоҳиши билан бериши, жабрланувчини чалғитиш учун айбдор шахс томонидан ҳар қандай фактни бузиб кўрсатиш ёки ҳақиқатни яшириш ёхуд била туриб ёлғон маълумотларни хабар қилиш тушунилади.

Ишончни суиистеъмол қилиш деганда, айбдор шахс томонидан ўзганинг мулкини қонунга хилоф равишда ўз фойдасига олиш учун ўзи ва мулк эгаси ёхуд мулк эгаллиги ихтиёрида турган шахс ўртасидаги алоҳида, ўзаро ишончга асосланган муносабатлардан қонунга хилоф равишда мулкни ўз фойдасига олиш учун фойдаланилиши тушунилиши лозим.

Субъектив томондан фирибгарлик тўғри қасддан ғараз мақсадда содир этилади, ғараз мақсаднинг мавжудлиги фирибгарликнинг зарурий белгиси ҳисобланади.

Фирибгарлик **жиноятининг субъекти** 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўла олади.

ЎЗР ЖК 168-моддаси 2-қисмида:

а) кўп миқдорда;

б) такроран ёки хавфли рецидивист томондан;

в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;

г) компьютер техника воситаларидан фойдаланиб содир этилган фирибгарлик учун жавобгарликни назарда тутди.

ЎЗР ЖК 168-моддаси 3-қисмида:

а) жуда кўп миқдорда;

- б) ўта хавфли рецидивист томонидан;
- в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган фирибгарлик учун жавобгарликни назарда тутилади.

ЖК 168-моддаси 4-қисмида рағбатлантирувчи норма назарда тутилган бўлиб, унга кўра агар айбланувчи етказилган моддий зарарнинг ўрнини қоплаган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди. Жиноят кодексида моддий зарар қанча миқдорда қопланиши лозимлиги кўрсатилмаган, бироқ моҳиятидан моддий зарар тўла ҳажмда қопланиши келиб чиқади.

Ўғрилик (ЖК 169 -модда)

Ўғрилик талон-торожнинг энг кўп тарқалган шаклидир. Бунга сабаб аввало, тергов амалиётида ўғриликни очиш фоизларининг унчалик катта эмаслиги бўлса керак, чунки ўғрилик яширин равишда содир этилади, бу эса жиноятнинг ижтимоий хавфлилик даражасини анча оширади, унинг очилишини қийинлаштиради.

Жиноятнинг **бевосита объекти** ўзганинг мол-мулкани муҳофаза қилиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Объектив томондан ўғрилик ўзганинг мулкани яширин равишда талон-торож қилишда ифодаланади.

Талон-торож қилишнинг яширин усули деганда, мулк эгаси ёки мулк ишониб топширилган ёки ихтиёрида турган шахсга сездирмасдан, улар йўқ вақтда ёхуд мулкдор ёки бошқа шахслар мулкнинг талон-торож қилинаётганини тушунмаган вақтда содир этишлиши тушунилади.

Бироқ барча ҳолатларда талон-торож қилишни яширин деб ҳисоблаш учун, ўзаро боғлиқ бўлган иккита: **объектив ва субъектив мезонни** таҳлил қилиш ва баҳолаш лозим.

Субъектив томондан ўғрилик тўғри қасд билан ва ғараз мақсадларда содир этилади. Айбдор олинган ўзганинг мулкнинг нафақат ғайриқонунийлигини ва қайтариб берилмаслигини, балки ўз ҳаракатларининг яширин усуллари ҳам тушуниб етади.

Ушбу **жиноятнинг субъекти** 14 ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

ЎзР ЖК 169-модда 2-қисмида:

- а) жабрланувчининг кийими, сумкаси ёки бошқа қўл юкидаги ашёга нисбатан (киссавурлик);
- б) анча миқдорда;
- в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;
- г) уй-жой, омборхона ёки бошқа хонага ғайриқонуний равишда кириб содир этилган ўғрилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

ЎзР ЖК 169-модда 3-қисмида:

- а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;
- б) компьютер тизимида рухсатсиз кириб;
- в) кўп миқдорда содир этилган ўғрилик.

ЖК 169-модда 4-қисмида қуйидаги ҳолатларда содир этилган ўғрилик учун жавобгарлик ўрнатилган:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) ўта хавфли рецидивист томонидан;
- в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган ўғрилик учун жавобгарлик назарда тутилган.

**Алдаш ёки ишончни сунистеъмол қилиш йўли билан
мулкий зарар етказиш (ЎзР ЖК 170-моддаси)**

Жиноятнинг **бевосита объекти** ўзганинг мулки, яъни ҳар хил шартномавий ва

бошқа мажбуриятлардан келиб чикувчи мулкый муносабатлар ҳисобланади.

Жиноятнинг **предмети** мулк шаклидан қатъий назар ҳар қандай мулк бўлиши мумкин.

Объектив томондан жиноят, талон-торож аломатлари бўлмагани ҳолда, алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулкдорга анча миқдорда зарар етказишдан иборат.

Анча миқдордаги зарар деганда, энг кам ойлик иш ҳақининг юз баробаридан уч юз баробаригача бўлган миқдордаги зарар тушунилади.

Субъектив томондан жиноят била туриб, тўғри қасд билан ғараз мақсадда содир этилади.

Кўриб чиқиладиган **жиноят субъекти** 16 ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

ЎзР ЖК 170-моддаси 2-қисмида:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;
б) моддий жавобгар шахс томонидан;
в) кўп миқдорда зарар етказган ҳолда алдаш ёки ишончни суиистеъмол қилиш йўли билан мулкый зарар етказганлик учун жавобгарлик белгиланган.

Кўп миқдордаги зарар деганда, энг кам ойлик иш ҳақининг уч юз баробаридан беш юз баробаригача бўлган миқдордаги зарар тушунилади.

Етказилган моддий зарарнинг ўрни қопланган тақдирда қамоқ тариқасидаги жазо қўлланилмайди. (**ЖК 170-модда, 3-қисм**).

Жиноий йўл билан топилган мулкни олиш ёки ўтказиш (ЎзР ЖК 171-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** мулк ҳуқуқи ва бошқа мулкый ҳуқуқлар, шунингдек, жамиятда шаклланган ва қонунчиликда акс эттирилган мулкни тасарруф этиш бўйича муносабатлар ҳисобланади.

Фақат жиноий йўл билан, яъни жиноий фаолият натижасида топилган мулк **жиноятнинг предмети** бўлиши мумкин.

Объектив томондан ЖК 171-моддасида назарда тутилган жиноят жиноий йўл билан топилган мулкни олиш ёки ўтказишда ифодаланади.

Жиноят **субъектив томондан** тўғри қасд билан содир этилади.

Жиноий йўл билан топилган мулкни олиш ёки ўтказиш жиноятининг субъекти 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Мансабдор шахс ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда жиноий йўл билан топилган мулкни олса ёки ўтказса, унинг қилмиши жиноятлар жами бўйича ЎзР ЖК 171-ва Жиноят кодексида ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилганлик учун жавобгарлик белгиланган 205-модда билан квалификация қилинади.

ЎзР ЖК 171-моддаси 2-қисмида жавобгарликни оғирлаштирувчи қуйидаги ҳолатлар белгиланган:

а) такроран ёки жиноятни хавфли рецидивист томонидан;
б) кўп миқдорда содир этилган бўлса.

ЎзР ЖК 171-моддаси 3-қисмида:

а) жуда кўп миқдорда;
б) ўта хавфли рецидивист томонидан;
в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб мулкнинг жиноий йўл билан топилганлигини била туриб, уни олдиндан ваъда қилмаган ҳолда олиш ёки ўтказиш учун жавобгарлик назарда тутилган.

Мулкни қўриқлашга виждонсиз муносабатда бўлиш (ЎзР ЖК 172-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** мансабдор бўлмаган шахсга ишониб топширилган ёки унинг муҳофазасида турган ўзганинг мулкни хавфсизлигини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят шахснинг мулкни қўриқлашга виждонсиз муносабатда бўлиши натижасида мулкнинг талон-торож қилиниши, унга шикаст етказилишида ёки унинг нобуд бўлиши сабабли мулк эгасига кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлишида ва бу қилмишда мансабдорлик жиноятларининг аломатлари йўқлигида ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят эҳтиётсизликдан содир этилади.

Жиноятнинг мотив ва мақсади квалификацияга таъсир қилмайди.

Жиноятнинг субъекти 16 ёшга тўлган ақли расо жисмоний, мулкни қўриқлаш вазифаларини бажараётган шахс ҳисобланади.

Мансабдор шахс мулкни муҳофаза қилиш бўйича ўз вазифаларига лоқайдлик ёки виждонсизларча муносабатда бўлиб, уларни бажармаслиги ёки лозим даражада бажармаслиги натижасида кўп миқдорда зарар етказилган бўлса, иш ҳолатларига қараб унинг қилмиши ЎзР ЖК 207-моддаси (Мансабга совуққонлик билан қараш) ёки ЖК 208-моддаси (Ҳокимият ҳаракатсизлиги) билан квалификация қилинади.

Мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга зарар етказиш (ЎзР ЖК 173-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** ўзганинг мулкни муҳофаза қилиш ва хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар ҳисобланади.

Ушбу **жиноят предмети** кўчмас (бинолар, иншоотлар) ва кўчар мулклар бўлиши мумкин.

Объектив томондан жиноят ўзганинг мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга анча миқдорда зарар етказишда ифодаланади.

Мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга зарар етказиш мулк анча миқдорда нобуд қилинган ёки унга зарар етказилган пайтдан эътиборан тамом бўлган жиноят деб ҳисобланади.

Анча миқдордаги зарар деганда, энг кам ойлик иш ҳақининг юз бараваридан уч юз бараваригача бўлган миқдордаги зарар тушунилади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан ҳам, эгри қасд билан ҳам содир этилади.

Жиноятнинг субъекти 173-моддаси 1-қисми бўйич 16 ёшга тўлган ақли расо жисмоний шахс бўлади. ЖК 173-моддаси 2, 3-қисмларида кўрсатилган жиноятнинг квалификация қилинган таркиби бўйича жиноий жавобгарлик 14 ёшдан келиб чиқади.

Агар мулкни қасддан нобуд қилиш ёки унга зарар етказиш:

- а) миллатлараро ёки ирқий адоват ёхуд диний таассублар замирида;
- б) атрофдагилар учун хавфли усулда;
- в) кўп миқдорда зарар етказган ҳолда содир этилган бўлса, айбдорнинг қилмишлари **ЖК 173-моддаси 2-қисми** бўйича квалификация қилинади.

ЎзР ЖК 173-моддаси 3-қисмида:

а) хизмат ёки фуқаролик бурчини бажариши муносабати билан шахснинг ёки унинг яқин қариндошларининг мулкига нисбатан;

б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб мулкни нобуд қилганлик ёки зарар етказганлик учун жавобгарлик назарда тутилган.

ЖК 173- моддасининг 4-қисмида рағбатлантирувчи норма назарда тутилган бўлиб, унга мувофиқ “етказилган моддий зарар уч карра миқдорида қопланган тақдирда озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди”.

Ўзбекистон Республикасининг манфаатларига хилоф равишда

битимлар тузиш (ЖК 175-модда)

Жиноятнинг бевосита объекти Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг асослари, Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий тизимини бир маромда фаолият олиб боришини таъминловчи ижтимоий муносабатлар.

Объектив томондан жиноят республика манфаатларига кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлган, наф келтирмаслиги аён бўлган битимнинг тузилишида ифодаланади.

Жиноят объектив томонининг зарурий белгиси Ўзбекистон Республикаси манфаатларига хилоф равишда битим тузилиши натижасида кўп миқдорда зарар етказилиши ҳисобланади.

Субъектив томондан жиноят фақат тўғри қасд билан содир этилади.

Жиноятнинг **мотив** ва **мақсади** ҳар хил бўлиши мумкин, аммо у квалификацияга таъсир қилмайди.

Шарҳланаётган жиноятнинг **субъекти** ЖК 175-моддасида кўрсатилган давлат органи, мулкчилик шаклидан қатъи назар корхона, муассаса, ташкилот ёки жамоат бирлашмасининг фақат мансабдор шахслари бўлиши мумкин.

ЖК 175-моддаси 2-қисмида Ўзбекистон Республикасининг манфаатларига хилоф равишда битим тузишда айбдор бўлган мансабдор шахс қилмишни:

а) такроран;

б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;

в) жуда кўп миқдорда зарар етказган ҳолда содир этганлиги учун жавобгарлик назарда тутилади.

ЖК 175-моддаси 3-қисмига мувофиқ етказилган моддий зарарни уч барабар қоплаган ҳолларда айбдорга нисбатан озошликдан маҳрум қилиш кўринишидаги жазо қўлланилмайди.

Қалбаки пул, акциз маркаси ёки қимматли қоғозлар ясаш, уларни ўтказиш (ЎЗР ЖК 176-моддаси)

Жиноятнинг бевосита объекти давлатнинг пул ва кредит тизими ҳамда хўжалик юритувчи субъектларнинг нормал фаолият олиб боришини таъминловчи муносабатлар.

Жиноятнинг предмети банк билетлари (банкнотлар), яъни пулдир. Ўзбекистон Республикасининг пул бирлиги сўм, шунингдек металл тангадир. Жиноятнинг предмети Ўзбекистон республикаси Марказий банкнинг банк билетлари (банкнотлар), шунингдек металл тангалар, акциз маркалар, Ўзбекистон республикаси валютасидаги қимматли қоғозлар, чет эл валютаси, чет эл валютасидаги қимматли қоғозлар ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят ўтказиш мақсадида қалбаки банк билетлари (банкнотлар), металл тангалар, акциз маркалар, қимматли қоғозлар ёхуд чет эл валютаси ёки чет эл валютасидаги қимматли қоғозлар ясашда ва уларни ўтказишда ифодаланади.

Бироқ, қалбаки пул ёки қимматли қоғозларнинг барча ўлчамлари, зарурий белгилари, яъни реквизитлари ҳақиқийсига чиндан ҳам ўхшаш бўлиши жиноятни **квалификация қилишнинг зарурий шarti** ҳисобланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан содир этилади. Ўтказиш мақсадининг борлиги қалбаки пул ёки қимматли қоғозлар ясашнинг зарурий белгисидир.

Ўтказиш **мақсадининг** борлиги қалбаки пул ёки қимматли қоғозлар ясашнинг зарурий белгисидир.

Жиноятнинг **субъекти** 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

ЖК 176-моддаси 2-қисмида:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

б) кўп миқдорда;

в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилган, ўтказиш мақсадида қалбаки пул ёки қимматли қоғозлар ясаганлик ёки уларни ўтказганлик учун жавобгарлик назарда тутилади.

ЖК 176-моддаси 3-қисмида:

а) жуда кўп миқдорда;

б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган жиноят учун жавобгарлик назарда тутилган.

Валюта қимматликларини қонунга хилоф равишда олиш ёки ўтказиш (ЎЗР ЖК 177-моддаси)

Жиноятнинг бевосита объекти давлатнинг иқтисодиёт асосларини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлардир.

Жиноятнинг предмети «валюта қимматлигидир». **Валюта қимматликларига киритилади:** чет эл валютаси; чет эл валютасидаги қимматли қоғозлар; чет эл валютасидаги тўлов хужжатлари; соф қуйма олтин.

Объектив томондан жиноят шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин фуқароларнинг қонунга хилоф равишда анча миқдорда валюта қимматликларини олиши ёки ўтказишида ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан содир этилади.

Мақсад ва мотив мазкур жиноятни квалификация қилишда аҳамиятга эга эмас. Одатда, бундай жиноят ғаразғўйлик мақсадида содир қилинади.

Жиноятнинг **субъекти** 16 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади.

ЖК 177- моддасининг 2-қисмида:

1) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

2) кўп миқдорда;

3) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб қонунга хилоф равишда валюта қимматликларини олганлик ёки ўтказганлик учун жавобгарлик белгиланган.

Мазкур квалификация қилиш белгилари юқорида таҳлил қилиб ўтилган.

177-модданинг 3-қисмида:

а) жуда кўп миқдорда;

б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб қонунга хилоф равишда валюта қимматликларини олганлик ёки ўтказганлик учун жавобгарлик назарда тутилган.

Чет эл валютасини яшириш (ЎЗР ЖК 178-моддаси)

Жиноятнинг бевосита **объекти** иқтисодий ресурсларни шакллантиришнинг республикада белгилаб қўйилган тартибидир.

Жиноят **объектив томондан** республиканинг ваколатли банкларидаги ҳисобварақларга ўтказилиши лозим бўлган чет эл валютасини яшириб қолишга қаратилган фаол ҳаракат ёки ҳаракатсизликда ифодаланади.

Чет эл валютасини яшириш – маблағларни банкдаги ҳисоб рақамига ўз вақтида ўтказмаслик, ёки тўлиқ ўтказмасликда ифодаланиши мумкин.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасддан содир этилади.

Мотив ва мақсад жиноятни квалификация қилишга таъсир кўрсатмайди, лекин жазо тайинлашда инобатга олиниши мумкин.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган, қонунчилик ва шартнома билан ташкилот, корхона ва муассасаларда валюта операцияларини амалга ошириш вазифаси юклатилган ҳар қандай шахс ҳисобланади.

ЖК 178-моддаси 2-қисмида чет эл валютасини яширишни қуйидаги квалификация қилиш белгилари кўрсатилган:

- а) ғаразгўйлик билан;
- б) такроран;
- в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилганда.

Сохта тадбиркорлик (ЎЗР ЖК 179-моддаси)

Жиноятнинг объекти корхоналар ёки бошқа тадбиркорлик билан шуғулланувчи тузилмаларнинг қонунда, ўз уставида белгиланган фаолиятини таъминловчи ижтимоий муносабатлар, шунингдек давлат жамият ва фуқаронинг тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги иқтисодий манфаатлари ҳисобланади.

Жиноятнинг объектив томони уставда кўрсатилган фаолиятни амалга ошириш мақсадини кўзламасдан, қарз, кредит олиш, фойда (даромад)ни солиқлардан озод қилиш ёки бошқа мулкӣ манфаат кўриш мақсадида корхоналар ва бошқа тадбиркорлик ташкилотларни тузишда ифодаланади.

Сохта тадбиркорлик билан шуғулланувчи ташкилот давлат рўйхатидан ўтган пайтдан бошлаб жиноят **туғалланган** ҳисобланади. Мулкӣ зарар келтириш ёки мулкӣ фойда кўрганлик жиноятнинг зарурий белгиси ҳисобланмайди.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд шаклидаги айб билан тавсифланади.

Сохта тадбиркорликнинг зарурий белгиси унинг **мақсади** - таъсис ҳужжатларида назарда тутилган фаолиятни амалга оширмай туриб ноқонуний кредитлар олиш, солиқлардан озод бўлиш, эгаллашга ҳуқуқи бўлмаган бошқа мулкӣ фойда кўриш мақсадини кўзлаганлиги ҳисобланади.

Сохта тадбиркорликнинг **субъекти** ҳар қандай ўн олти ёшга тўлган, ақли расо сохта ташкилот таъсисчиси ёки таъсисчилари бўлган жисмоний шахслар ҳисобланади.

Сохта банкротлик (ЖКнинг 180-моддаси)

Ўзбекистон Республикасининг амалдаги «Банкротлик тўғрисида»ги қонунига кўра, **банкрот** деб, “хўжалик суди томонидан эътироф этилган, қарздорнинг пул мажбуриятлари бўйича кредиторлар талабларини тўла ҳажмда қондиришга ва (ёки) мажбурий тўловлар бўйича ўз мажбуриятини тўла ҳажмда бажаришга қодир эмаслиги” тушунилади.

Жиноятнинг объекти тадбиркорлик тузилмаларининг нормал фаолият кўрсатишини, хўжалик юритувчи субъектларнинг манфаатларини таъминловчи ижтимоий муносабатлардир.

Объектив томондан жиноят хўжалик юритувчи субъектнинг ўз мажбуриятларини иқтисодий жиҳатдан бажара олмаслиги ҳақида била туриб, ҳақиқатга тўғри келмайдиган эълон бериши натижасида кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишида намоён бўлади.

Субъектив томондан жиноят тўғри ёки эгри қасд билан содир этилади.

Жиноятнинг **субъекти** ўн олти ёшга тўлган ҳар қандай шахс ва тадбиркорлик билан шуғулланувчи, хўжалик субъекти номидан ҳаракат қила оладиган, яъни хўжалик судига банкротлик тўғрисида иш қўзғатиш лозимлиги тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин бўлган шахс ҳисобланади.

Банкротликни яшириш (ЎЗР ЖК 181-моддаси)

Таҳлил этилаётган **жиноятнинг бевосита объекти** бозор иқтисодиёти шароитида банкротликни амалга оширишнинг белгилаб қўйилган тартибини таъминловчи ижтимоий муносабатлар ва кредиторларнинг манфаатларидир. “Банкротлик” тушунчаси учун ЖК 180-моддаси таҳлилига қаранг.

Объектив томондан жиноят хўжалик юритувчи субъектнинг ҳақиқатга тўғри

келмайдиган маълумот ёки ҳужжатларни тақдим этиши, бухгалтерия ҳисоботларини бузиб кўрсатиш йўли билан иқтисодий жиҳатдан ўзининг тўловга қодир эмаслигини ёки иқтисодий ночорлигини бошқача тарзда қасддан яшириши кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлишда ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри ёки эгри қасд билан содир этилиши мумкин.

Жиноятнинг субъекти 16 ёшга тўлган, ақли расо ҳар қандай жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Жиноят кодексининг 181-моддаси 2-қисмига кўра: «Етказилган моддий зарар уч қарра миқдорида қопланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди».

Қасддан банкротликка олиб келиш (ЖКнинг 181¹-моддаси)

Мазкур таҳрирдаги модда Жиноят кодексига 2014 йил 4 сентябрдаги ЎРҚ-373-сонли Қонунига асосан киритилган.

Жиноят **объектив томондан** якка тартибдаги тадбиркор томонидан ёки юридик шахс мансабдор шахси, муассиси (иштирокчиси) ёхуд мол-мулкнинг мулкдори томонидан шахсий манфаатларини ёки бошқа шахсларнинг манфаатларини кўзлаб содир этилган қасддан банкротликка олиб келишда ифодаланади. Яъни тўловга қобилиятсизликни қасддан юзага келтириш ёки ошириш, ушбу якка тартибдаги тадбиркорнинг ёки юридик шахснинг барқарор иқтисодий ночорлигига (банкротлигига) олиб келса, кредиторларга кўп миқдорда зарар етказилишига сабаб бўлса жиноий жавобгарлик юзага келади.

Етказилган моддий зарарнинг ўрни қопланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди.

Божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш (ЎЗР ЖК 182-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** товар ёки бошқа қимматликларни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегараси орқали ўтказишнинг белгилаб қўйилган тартиби ва шу муносабат билан Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг асослари ҳисобланади.

Жиноятнинг **предмети** фуқаролик муомаласидаги ҳар қандай товарлар (масалан, озиқ-овқат маҳсулотлари, кийим-кечак, мебель, ҳайвонлар ва ҳоказо) ёки моддий қимматликлар бўлиши мумкин.

Божхона қонунчилигини бузишнинг **объектив томонини** маъмурий жазо қўлланилганидан кейин божхона назоратини четлаб ёки божхона назоратидан яшириб ёхуд божхона ҳужжатлари ёки воситаларига ўхшатиб ясалган ҳужжатлардан алдаш йўли билан фойдаланган ҳолда ёки декларациясиз ёхуд бошқа номга ёзилган декларациядан фойдаланиб, товар ёки бошқа қимматликларни кўп миқдорда Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан ўтказишда ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасддан содир этилади.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Таҳлил қилинаётган жиноятни **ЖК 182-моддаси 2-қисмига** мувофиқ квалификация қилиш белгилари қуйидагилар:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) чегарани бузиб ўтиш, яъни божхона хизматининг розилигини олмасдан туриб, товар ёки бошқа қимматликларни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан очикдан-очик ўтказиш йўли билан;
- в) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб;
- г) хизмат лавозимидан фойдаланган ҳолда содир этилганлиги ҳисобланади.

**Рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ва табиий монополиялар
тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш
(ЎзР ЖК 183-моддаси)**

Рақобат тўғрисидаги қонун ҳужжатларини ва табиий монополиялар тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузиш жиноятининг **бевосита объекти** ўрнатилган тартиб ва бозорни самарали бошқариш қоидалари шаклидаги Ўзбекистон иқтисодиётининг асослари, хўжалик юритувчи субъектларнинг ўз ҳуқуқ ва имкониятларини амалга оширишларига тўсқинлик қилувчи монополистик фаолиятни амалга оширишнинг олдини олувчи муносабатлар ҳисобланади. **Факультатив объекти** хўжалик субъекти сифатида фаолият кўрсатмайдиган алоҳида фуқаролар ва давлатнинг қонун билан қўриқланадиган ҳуқуқ ва манфаатлари бўлиши мумкин.

Объектив томондан ЖК 183-моддасининг 1-қисмида назарда тутилган ҳаракатлар монополияга қарши фаолият олиб бориш ваколат доирасига кирувчи органга ахборот бермасликдан ёки била туриб ҳақиқатга тўғри келмайдиган маълумотларни тақдим қилишдан, худди шундай қилмиш учун маъмурий жазо қўлланилгандан сўнг содир этилишида ифодаланади.

ЖК 183-моддаси 2-қисмининг **объектив томони** монополияга қарши фаолият олиб бориш ваколати берилган органнинг талабларини ёхуд бошқа қонуний кўрсатмаларини бажаришдан бўйин товлаш ёки уларни ўз вақтида бажармаслик, худди шундай қилмиш учун маъмурий жавобгарлик қўлланилганидан сўнг содир этилиши билан тавсифланади.

Субъектив томондан ЖК 183-моддасида назарда тутилган жиноят қасддан содир этилиши мумкин.

Жиноятнинг **субъекти** Ўзбекистон Республикаси Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасига тегишли маълумотларни тақдим этиш мажбурияти юклатилган 16 олти ёшга тўлган шахс ҳисобланади.

**Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлашдан бўйин товлаш
(ЎзР ЖК 184-моддаси)**

Жиноятнинг **бевосита объекти** ҳар бир жисмоний ва юридик шахс томонидан қонун билан белгиланган солиқ ва бошқа тўловларни тўлашдек конституциявий бурчларни бажариш бўйича давлатнинг молиявий соҳадаги ижтимоий муносабатларидир.

ЖК 184-моддасида жавобгарликни назарда тутувчи жиноятнинг **предмети** – солиқлар, йиғимлар, божлар ва бошқа тўловлар ҳисобланади.

Объектив томондан солиқ ёки бошқа тўловларни тўлашдан бўйин товлаш даромад ёхуд бошқа тўловларни ёки солиқ солишнинг бошқа объектларини яшириш, камайтириб кўрсатиш, анча миқдордаги солиқлар, йиғимлар, божлар ва бошқа тўловларни тўлашдан бўйин товланганлик учун маъмурий чоралар кўрилгандан сўнг, анча миқдорда содир этилиши билан тавсифланади.

Солиқ ва бошқа тўловлардан бўйин товлаш қуйидаги мажбурий шартлар мавжуд бўлгандагина жиноят деб тан олинади: тўланмаган тўловнинг анча миқдордалиги ва маъмурий преюдициянинг мавжудлиги.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан содир этилади.

Мотив ва мақсад қоида тариқасида ғаразли бўлади.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади.

ЖК 184-моддаси 2-қисми содир этилган ижтимоий хавфли қилмиш учун жиноят таркибининг квалификация қилинган қуйидаги белгилари мавжуд бўлганда жавобгарликни назарда тутди:

- а) такроран;
- б) кўп миқдорда.

ЖК 184-моддаси 3-қисмида жуда кўп миқдорда солиқ ва бошқа тўловлардан бўйин товлash жинояти содир этилганлиги учун жавобгарлик назарда тутилади.

ЖК 184-моддасининг 4-қисмида рағбатлантирувчи норма мустаҳкамланган, унга мувофиқ, “қасддан яширилган, камайтириб кўрсатилган фойда (даромад) бўйича солиқлар ва бошқа тўловлар тўлиқ тўланган тақдирда, озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазо қўлланилмайди”, дейилади.

Бюджет интизомини бузиш (ЎЗР. ЖК 184¹ -моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** харажатлар лимитига риоя қилиш, бюджет маблағларини қонуний ва мақсадли сарф этишнинг ўрнатилган тартибига риоя қилиш соҳасидаги ижтимоий муносабатлардир.

Бюджет интизомини бузиш **предмети** деб, бюджет маблағлари, яъни давлат бюджетига кирган ва қонунда ўрнатилган тартибда бу маблағларни олувчига ажратилган моддий ва пул маблағлари тан олинishi лозим.

Жиноят кодекси 184¹-моддасининг 1-қисмида содир этилган жиноят учун назарда тутилган жавобгарлик **жинояти объектив томондан** қуйидаги ҳаракатлардан бири содир этилганидан иборат:

- бюджетда назарда тутилмаган ёхуд бюджетдан молиялаштириладиган муассаса ва ташкилотлар бюджети ва сметасида назарда тутилмаган чиқимларга бюджет воситаларини йўналтириш;
- чиқимлар бўйича бюджет маблағлари лимитида олиб кетиш;
- бюджет муассаса ва ташкилотларда штат-смета тартибини бузиш.

Субъектив томондан таҳлил шарҳланаётган жиноят тўғри қасд шаклидаги айб билан тавсифланади.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган ва бюджет маблағларини тақсимлаш ҳамда сарфлаш, шунингдек, штат-смета интизомига риоя этилиши учун масъул бўлган шахсдир. Қонунчиликка мувофиқ бундай шахслар – бюджет ташкилотларининг раҳбарлари ва бош бухгалтерлари, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги тизимининг ваколатли ходимлари, шу жумладан Молия вазирлиги раҳбарлари ва марказий аппарати ходимлари ҳисобланади.

Жавобгарлик ЖК 184¹-моддаси 2-қисмида назарда тутилган бюджет интизомини бузишнинг квалификация қилинган таркиби уни кўп миқдорда содир этилганлиги ҳисобланади.

Бюджет интизомини бузишнинг алоҳида квалификация белгиси – жиноятнинг **жуда кўп миқдорда** содир этилиши ҳисобланади (ЖК 184¹-моддаси 3-қисми).

Содир этганлик учун жавобгарлик шарҳланаётган модданинг **4-қисмида** назарда тутилган қилмиш **объектив томондан** худди шундай ҳаракати учун маъмурий чора қўлланилгандан сўнг, банкнинг бюджетдан молиялаштириладиган муассаса ва ташкилотларга иш ҳақи, нафақа, стипендия ва уларга тенглаштирилган бошқа тўловларни асоссиз кечиктирганлиги тарзидаги ҳаракатсизлигида ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд шаклидаги айб билан тавсифланади.

Жиноят субъекти 16 ёшга тўлган ва махсус белгиларга эга бўлган: банк раҳбари ёки бюджет ташкилотларининг мансабдор шахсларидир.

Қимматбаҳо металллар ёки тошларни топшириш қоидаларини бузиш (ЎЗР ЖК 185-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** – қимматбаҳо металл ёки қимматбаҳо тошларни давлатга топширишнинг белгиланган тартибидир.

Ер остидан қазиб олинadиган қимматбаҳо металллар (олтин, кумуш, платина, радий,

иридий, осмий, палладий ва ҳ.к.) ёки қимматбаҳо тошлар (олмос, зумрад, марварид, аметист, феруза ва ҳ.к.) жиноятнинг **предмети** ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят ер остидан қазиб олинадиган қимматбаҳо металллар ёки тошларни давлатга топшириш қоидаларини бузиш натижасида кўп миқдорда зарар келтиришда ифодаланади. Ер остидан қазиб олинган қимматбаҳо металл ёки қимматбаҳо тошлар давлатга топширилиши шарт.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд билан амалга оширилади.

Мазкур жиноят **субъекти** – 16 ёшга тўлган, қимматбаҳо металллар ёки қимматбаҳо тошлар топшириш қоидаларини бузган ақли расо жисмоний шахсдир.

Рангли металллар, уларнинг парча ва резги-чиқитларини тайёрлаш, олиш, улардан фойдаланиш ҳамда уларни ўтказиш қоидаларини бузиш (ЎЗР ЖК 185¹-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** – қонунчиликда белгиланган рангли металллар, уларнинг парча, резги-чиқитларини тайёрлаш, олиш, улардан фойдаланиш ҳамда ўтказиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар.

Жиноят **предмети** – рангли металллар, уларнинг парчаси ва резги-чиқитлари.

Жиноятнинг **объектив томони** маъмурий жазо қўлланилганидан сўнг содир этилган, қимматбаҳо металлларга мансуб бўлмаган рангли металлларни, уларнинг парча, резги-чиқитларини тайёрлаш, олиш, улардан фойдаланиш ҳамда ўтказиш қоидаларини бузишдан иборатдир.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасддан содир этилади.

Жиноят **субъекти** – 16 ёшга тўлган, ақли расо ҳар қандай шахс бўлиши мумкин

ЖК 185¹ - модда 2-қисми:

а) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;
б) кўп миқдорда;
в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилганлиги учун жавобгарликни ўрнатади.

ЖК 185¹ - модда 3-қисми:

а) жуда кўп миқдорда;
б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган қилмиш учун жавобгарликни ўрнатади.

Электр, иссиқлик энергияси, газ, водопроводдан фойдаланиш қоидаларини бузиш (ЎЗР ЖК 185²-моддаси)

Таҳлил қилинаётган жиноятнинг **бевосита объекти** - энергия ташувчи қурилмалардан рационал фойдаланиш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар бўлиб, у стратегик аҳамиятга молик моддий-техник ресурслари ҳисобланади. Қўшимча объект сифатида ҳисоблаш қурилмаларига эга бўлиш, шахс, давлат ва жамият хавфсизлиги кириши мумкин.

Ушбу **жиноят объектив томондан** қуйидагича содир этилиши мумкин:

а) ўзбошимчалик билан электр, иссиқлик, газ ёки водопровод тармоқларига уланиш;

б) электр, иссиқлик энергияси, табиий газ, иссиқ ёки совуқ сувни ҳисобловчи қурилмаларни бузиш;

в) ушбу ҳисоблаш асбобларига уларнинг кўрсаткичларини ўзгартириш мақсадида таъсир кўрсатиш.

Жиноят **субъектив томондан** ҳамма вақт қасддан содир этилади, айбдор ўз ҳаракатларининг қонунга хилоф эканлигини англайди, жиноий оқибатларнинг келиб чиқишини хоҳлайди ва бунга онгли равишда йўл қўяди.

Жинойтнинг субъекти 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Айбдорнинг шарҳланаётган модданинг 2- ва 3-қисмлари бўйича жавобгарлиги ўша ҳаракатлар туфайли кўп ёки жуда кўп миқдорда зарар етказилганидан вужудга келади.

Хавфсизлик талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш (ЎзР ЖК 186 -моддаси)

Жинойтнинг **бевосита объекти** қонун билан маҳсулотларни сертификатлаштиришнинг белгиланган тартиби, шунингдек ҳўжалик фаолияти соҳасидаги истеъмолчиларнинг манфаатлари, уларнинг хавфсиз товар, иш ва хизматларни олишга бўлган ҳуқуқларини рўёбга чиаришга қаратилган ижтимоий муносабатлар.

Кўшимча бевосита объекти эса, фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар (ЖКнинг **186-модда, 2, 3 ва 4 -қисмлари**).

Жинойтнинг **предмети** истеъмолчиларнинг ҳаёти ва соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарлар, (ишлар, хизмат) ҳисобланади.

Жинойт объектив томондан истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатишда намоён бўлади.

Жинойт **субъектив томондан** тўғри қасддан содир этилади.

Бундай ҳолларда таҳлил қилинаётган модда бўйича жавобгарлик келиб чиқиши учун истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш **ўтказиш мақсадида** (товарларни буюртмага асосан бозорга чиқариш ёки бевосита истеъмолчиларга сотишда намоён бўлади) **содир этилган бўлиши лозим**. Мазкур мақсадни мавжуд эмаслиги ЖКнинг 186-моддаси билан жавобгарликни истисно қилади.

Жинойтнинг субъекти истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, шунингдек ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатишга жавобгар бўлган 16 ёшга тўлган шахслар, яъни сотувчи, тайёрловчи ёки иш (хизмат)ни бажарувчи бўлиши мумкин.

ЖКнинг 186-модда 2-қисми билан жавобгарлик истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш натижасида баданга ўртача оғир ёхуд оғир шикаст етказилишига сабаб бўлган ҳолларда юзага келади.

Агар сифатсиз, истеъмол талабларига жавоб бермайдиган товарларни ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш инсон ўлимига олиб келса, қилмишни ЖКнинг 186-модда 3-қисми билан квалификация қилиш лозим.

Таҳлил қилинаётган модданинг алоҳида квалификация қилиш белгилари ЖКнинг 186-моддаси, 4-қисмида назарда тутилган бўлиб, унда истеъмолчиларнинг ҳаёти ёки соғлиғи хавфсизлиги талабларига жавоб бермайдиган товарларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш, ишлар бажариш ёки хизматлар кўрсатиш натижасида:

а) одамлар ўлимига;

б) бошқача оғир оқибатларнинг келиб чиқишига сабаб бўлган қилмиш учун жавобгарлик назарда тутилган.

Этил спирти, алкогольли маҳсулот ва тамаки маҳсулотини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш (ЎзР ЖК 186¹-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий фаолиятдаги манфаатларини таъминлаш билан боғлиқ ижтимоий муносабатлар ҳисобланади. Жиноятнинг **факультатив объекти** сифатида бу ерда фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар намоён бўлади.

Жиноят **предмети** этил спирти, алкоғолли ва тамаки маҳсулотлари ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят:

1) анча миқдорда этил спирти, алкоғолли ва тамаки маҳсулотларини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритишда;

2) этил спирти, алкоғолли ва тамаки маҳсулотларини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш учун маъмурий жазо қўлланилганидан кейин миқдоридан қатъи назар содир этилишида ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасд асосида содир этилади. Айбдор ўз қилмишининг ижтимоий хавфли эканлигини англайди ва уни содир этишни хоҳлайди.

Жиноят **мотиви** ва **мақсади** қилмишни квалификация қилишда аҳамиятга эга эмас.

Субъект 16 ёшга тўлган ва этил спирти, алкоғолли маҳсулот ёки тамаки маҳсулотини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш билан шуғулланадиган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлади.

Айбдорнинг ҳаракатлари:

а) кўп миқдорда;

б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;

в) такроран ёки хавфли рецидивист томонидан;

г) хизмат лавозимини суиистеъмол қилиш йўли билан содир этилган бўлса, **ЖК 186¹-моддаси 2-қисми бўйича квалификация қилинади.**

Этил спирти, алкоғолли ёки тамаки маҳсулотнинг қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқарилиши ёки муомалага киритилиши:

а) жуда кўп миқдорда;

б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса, **ЖК 186¹-моддаси 3-қисми бўйича жавобгарликни келтириб чиқаради.**

ЖКнинг 186¹ –моддаси, 4-қисмида назарда тутилган жиноятнинг объектив томони этил спирти, алкоғолли маҳсулот ва тамаки маҳсулотини кўп миқдорда ёки жуда кўп миқдорда қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёхуд муомалага киритишга ҳокимият ёки мансаб ваколатларини суиистеъмол қилиш йўли билан ҳомийлик қилишда намоён бўлади.

Чигитдан олинадиган маҳсулотни қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш (ЎзР ЖК 186²-моддаси)

Жиноятнинг бевосита объекти хўжалик юритувчи субъектларнинг иқтисодий фаолиятларидаги манфаатлари, хусусан товар ишлаб чиқарувчиларнинг ўз товарларини сохталашини олдини олиш ва истеъмолчиларнинг сифатли маҳсулотларга бўлган ҳуқуқларини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар.

Факультатив объект сифатида фуқароларнинг ҳаёти ва соғлиғини таъминлашга қаратилган ижтимоий муносабатлар намоён бўлади.

Жиноятнинг предмети чигитдан оладиган маҳсулотлар, хусусан пахта-чигит маҳсулотларини қайта ишлаш ва техник ишловдан ўтказиш натижасида олинган чигит ёғи, кунжара, шелуха ва бошқалар.

ЖКнинг **186²–моддасида** назарда тутилган **жиноятнинг объектив томони** чигитдан олинадиган маҳсулотни қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритилишида намоён бўлади.

ЖКнинг **186²–моддасида** назарда тутилган жиноят чигитдан олинадиган маҳсулотни қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритилиши билан **туғалланган** ҳисобланади.

Жиноят **субъектив томондан тўғри қасддан** содир этилади. Айбдор ўз ҳаракатларини ижтимоий хавфлилигининг англайди ва уни содир этишни истайди.

Мотив ва мақсад жиноятни квалификация қилишга таъсир қилмайди.

Жиноятни **субъекти** чигитдан олинadиган маҳсулотларни ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш билан шуғулланувчи ҳар қандай 16 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Айбдорнинг чигитдан олинadиган маҳсулотни қонунга хилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш билан боғлиқ ҳаракатлари қуйидаги ҳолатларда ЖКнинг 186²—моддаси, 2-қисмига кўра квалификация қилинади:

- а) кўп миқдорда;
- б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;
- в) такроран ёки хавfli рецидивист томонидан;
- г) мансаб мавқеини суиистеъмом қилиш йўли билан содир этилган бўлса.

Айбдорнинг чигитдан олинadиган маҳсулотни қонунга хилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш билан боғлиқ ҳаракатлари қуйидаги ҳолатларда ЖКнинг 186²—моддаси, 3-қисмига кўра квалификация қилинади:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилса.

Сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситаларини ёхуд тиббий буюмларни ўтказиш мақсадида ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёки ўтказиш (ЖКнинг 186³-моддаси)

Жиноятнинг **асосий бевосита объекти** сифатида дори воситалари ва тиббий буюмларнинг сифати устидан назорат қилишнинг қонун билан ўрнатилган тартибини, хўжалик фаолияти соҳасида истеъмомчиларнинг манфаатларини, улар томонидан сотиб олинаётган дори воситалари ва тиббий буюмларнинг хавфсизлигини, шунингдек кўрсатилган товарларни ишлаб чиқарувчиларнинг маҳсулотини сохталаштиришдан муҳофаза қилишни таъминлайдиган муносабатлар тушунилади. **Қўшимча бевосита объекти** фуқароларнинг ҳаётини ва соғлиғини таъминлайдиган муносабатлардир (ЖКнинг 186³-моддаси иккинчи ва учинчи қисмлари).

ЖКнинг 186³-моддасида назарда тутилган жиноятнинг **предмети** сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситалари ва тиббий буюмлардир.

Объектив томонидан таҳлил қилинаётган жиноят сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситалари ёки тиббий буюмларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказишдан иборат.

Субъектив томонидан жиноят **тўғри қасддан** содир этилади.

Жиноятнинг **субъекти** сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситалари ёки тиббий буюмларни ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказишга масъул бўлган ўн олти ёшга тўлган шахс ҳисобланади.

Сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситалари ёки тиббий буюмларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш бўйича шахснинг ҳаракатлари:

- а) кўп миқдорда;
 - б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб;
 - в) такроран ёки хавfli рецидивист томонидан;
 - г) мансаб мавқеини суиистеъмом қилиш йўли билан содир этилган бўлса;
 - д) баданга ўртача оғир ёки оғир шикаст етказилишига сабаб бўлса;
 - е) дори воситалари ёки тиббий буюмларнинг сифати ва давлат рўйхатидан ўтказилишини тасдиқловчи ҳужжатларни қалбакилаштириш орқали содир этилган бўлса
- ЖКнинг 186³-моддаси иккинчи қисми** бўйича квалификация қилинади.

Сифатсиз ёки қалбакилаштирилган дори воситалари ёки тиббий буюмларни ўтказиш мақсадини кўзлаб ишлаб чиқариш, тайёрлаш, олиш, сақлаш, ташиш ёхуд ўтказиш бўйича шахснинг ҳаракатлари:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилган бўлса;
- в) одам ўлишига;

г) бошқа оғир оқибатларга сабаб бўлса **ЖКнинг 186³-моддаси учинчи қисми** бўйича квалификация қилинади.

Савдо ёки воситачилик фаолияти билан қонунга хилоф равишда шуғулланиш. (ЎЗР ЖК 188-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** – савдо ёки воситачилик фаолиятини амалга оширишни тартибга солишчи ижтимоий муносабатлар. **Факультатив объекти** солиқ тўлаш, савдо қоидаларига риоя қилиш тартиби, ижтимоий ахлоқ, мамлакат муҳофафаси, давлат хавфсизлиги ва ҳоказолар бўлиши мумкин.

Объектив томондан жиноят белгиланган тартибда рўйхатдан ўтишдан бўйин товлаб, анча миқдорда назорат қилинмайдиган фойда (даромад) олиш мақсадида савдо ёки воситачилик фаолиятини, шундай ҳаракатлари учун маъмурий жазо қўлланилганидан сўнг амалга оширишда ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят **тўғри** қасд билан тавсифланади.

Субъектив томоннинг зарурий белгиси жиноятни амалга ошириш **мақсади** – анча миқдорда назорат қилинмайдиган даромад олиш ҳисобланади. Жиноятнинг **мотиви** ғараздир.

Шарҳланаётган жиноятнинг **субъекти** 16 ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин. Мазкур жиноят субъектининг махсус белгиси – у савдо ёки воситачилик фаолиятини амалга оширувчи шахслигидир.

188-модда 2-қисми билан

- а) хавфли рецидивист томонидан;
- б) кўп миқдорда;
- в) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб, содир этилиши ҳисобланади.

ЖК 188-моддасининг 3-қисми қуйидаги квалификация қилиш белгиларини:

- а) жуда кўп миқдорда;
- б) уюшган гуруҳ томонидан ёки унинг манфаатларини кўзлаб содир этилишини назарда тутати.

Савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини бузиш (ЎЗР ЖК 189-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** фуқаро манфаатлари, мулкчилик шаклидан қатъи назар, савдо ва хизмат кўрсатиш корхоналари, умумий овқатланиш корхоналарининг меъёрий фаолияти ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини кўп миқдордаги қийматда бузишда ифодаланади.

Субъектив томондан савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини бузиш **тўғри** қасд билан содир этилади.

Жиноятни квалификация қилишда **мотив** ва **мақсад** аҳамиятга эга эмас.

Жиноят **субъекти** савдо ёки хизмат кўрсатиш соҳасида ишлаётган ва 16 ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс бўлиши мумкин.

Фаолият билан лицензиясиз шуғулланиш

(ЎзР ЖК 190-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** иқтисодиётнинг нормал ривожланишини таъминловчи хўжалик фаолиятини амалга оширишнинг ўрнатилган тартиби ва хусусий тадбиркорлик ҳамда юридик шахслардан олинадиган солиқлар, шунингдек, лицензияни кўриб чиқиш ва бериш учун тўловни, рўйхат божини олмаётган давлатнинг молиявий манфаатлари ҳисобланади.

Объектив томондан жиноят шундай қилмиши учун маъмурий жазо қўлланилганидан сўнг, лицензия олиниши шарт бўлган фаолият билан махсус рухсатнома олмасдан шуғулланишда ифодаланади.

ЖК 190-моддасининг 1-қисми бўйича жиноий жавобгарлик шундай ҳаракатлар учун маъмурий жазо қўлланилганидан сўнг бир йил мобайнида содир этилган бўлса, вужудга келади, яъни айбдорни жиноий жавобгарликка тортишнинг зарурий белгиси – маъмурий преюдициянинг мавжудлиги ҳисобланади.

Субъектив томондан жиноят айбнинг тўғри қасд шаклида ифодалананди.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган, ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади.

Жиноятнинг квалификация қилинган тури ЖК 190-моддаси 2-қисмида назарда тутилган:

- а) хавфли рецидивист томонидан содир этилиши;
- б) бир гуруҳ шахслар томонидан олдиндан тил бириктириб содир этилиши.

Қонунга хилоф равишда ахборот тўплаш, уни ошкор қилиш ёки ундан фойдаланиш (ЎзР ЖК 191-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** – фан-техника, ишлаб чиқариш, иқтисодиёт, савдога ва шу каби бошқа соҳаларга оид сир тутилиши лозим бўлган ахборотларнинг дахлсизлигини таъминловчи ижтимоий муносабатлар.

Жиноят **предмети** сир тутиладиган фан-техника, ишлаб чиқариш, иқтисодиёт, савдога оид ёки бошқа шу каби ахборотдир.

ЖК 191-моддаси 1-қисмида назарда тутилган қилмиш **объектив томондан**, сир тутиладиган фан-техника, иқтисодиёт, савдога оид ёки бошқа шу каби ахборотни эгасининг розилигисиз ошкор қилиш ёки ундан фойдаланиш мақсадида ҳар қандай усулда тўплаш билан содир этилади.

Субъектив томондан сир тутиладиган ахборотларни тўплаш – бу тўғри қасддан содир этиладиган жиноятдир.

Субъектив томоннинг зарурий элементи мазкур жиноятни содир этиш **мақсади** – сир тутиладиган ахборотни ошкор этиш ёхуд мазкур ахборотдан қонунга хилоф равишда фойдаланиш ҳисобланади.

Жиноят **мотивлари** турличадир. Бу ахборот эгасига зарар етказиш истаги билан боғлиқ бўлган ғараз, ҳасад ёки ўч олиш бўлиши мумкин.

Таҳлил қилинаётган **модданинг 2-қисми** қонунга хилоф равишда сир тутиладиган ахборотни эгасининг розилигисиз қасддан ошкор қилиш ёки ундан фойдаланиш натижасида кўп миқдорда зарар етказганлик учун жавобгарликни белгилайди.

Субъектив томондан ЖК 191-моддаси 2-қисмида назарда тутилган жиноят тўғри ёки эгри қасд асосида содир этилиши мумкин.

Сир тутиладиган ахборотни ошкор қилиш ёки ундан фойдаланишнинг **мотив** ва **мақсадлари** ғаразли бўлиши, бундан моддий фойда олишга интилиш билан боғлиқ бўлиши ёхуд айбдорнинг бу ҳаракатларни амалга оширишида ва кўп миқдорда зарар етказишида шахсий манфаатлари борлигидан гувоҳлик бериши мумкин: ўч олиш, ҳасад, ҳафалик, қариндошлик ва дўстлик ҳисси, яқин инсонга ёқиш истаги ва ҳоказолар.

Жиноят **субъекти** – сир тутиладиган ахборотга қонуний (қасбий ёки хизмат фаолияти билан боғлиқ) ёхуд қонунга хилоф равишда эгалик қилаётган 16 ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахслар ҳисобланади.

Рақобатчини обрўсизлантириш (ЎЗР ЖК 192-моддаси)

Жиноятнинг **бевосита объекти** товар бозорида хўжалик субъектларининг қонуний рақобатини тартибга солувчи ижтимоий муносабатлардир.

Объектив томондан жиноят босма ёки бошқача усулда кўпайтирилган матнларда ёки оммавий ахборот воситалари орқали хўжалик юритувчи субъектнинг ишбилармонлик нуфузига путур етказиш мақсадида била туриб ёлғон, ноаниқ ёки бузиб кўрсатилган маълумотларни тарқатишда ифодаланади.

Субъектив томондан жиноят тўғри қасддан содир этилади.

Субъектив томоннинг зарурий белгиси жиноятни содир этиш мақсади – хўжалик юритувчи субъектнинг ишбилармонлик нуфузига путур етказиш ҳисобланади. Бундай маълумотларни тарқатган шахсда хўжалик юритувчи субъектнинг ишбилармонлик нуфузига путур етказиш мақсади бўлмаса, унинг ҳаракатида мазкур жиноят таркиби бўлмайди.

Жиноят **субъекти** 16 ёшга тўлган ҳар қандай ақли расо жисмоний шахс ҳисобланади.

5. СЕМИНАР САВОЛЛАРИ:

2. Ўзгалар мулкани талон-торож қилиш жиноятларини квалификация қилиш масалалари.

3. Ўзгалар мулкани талон-торож қилиш билан боғлиқ бўлмаган жиноятларни квалификация қилиш масалалари.

4. Иқтисодиёт асосларига қарши жиноятларни квалификация қилиш масалалари.

5. Хўжалик фаолияти соҳасидаги жиноятларни квалификация қилиш масалалари.

6. КАЗУСЛАР

1-кейс

Лўли аёл кўчада ўйнаб юрган олти ёшли қизчани алдаб, қулоғидаги тилла зирагини оддий зиракка алмаштириб, ечиб олди.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

Аёлнинг қилмишини квалификация қилинг.

2-кейс

Лўли аёл коллеждан қайтиб келаётган қизни фол очаман ёнига чақириб, уни шундай гипноз қилиб қўйдики, қиз қандай қилиб эгнидаги барча тилла тақинчоқларини ечиб, лўли аёлнинг қўлига тутқазиб юборганини билмай қолди.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

Аёлнинг қилмишини квалификация қилинг.

3-кейс

Коллеж ўқувчиси Х. ўқишдан қайтаётган пайтида йўл ёқалаб келаётган бир қизнинг қулоғидаги зиракни олиб олиб, қочиб кетди. Бунинг натижасида қизнинг қулоғи йиртилиб хунук бўлиб қолди.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

Б.нинг қилмишини квалификация қилинг.

4-кейс

А., Б. ва В.лар такси сифатида “Ласетти” русумидаги автотранспорт воситасини тўхтатиб, уни бошқариб келаётган Г. исмли шахсдан шаҳардан ташқаридаги бир жойга олиб боришга келишишди. Такси шаҳардан ташқарига чиққандан сўнг, А., Б. ва В.лар таксистга пичоқ тираб, уни машинадан олиб тушиб, қўл-оёғини бойлаб, ўша ерда қолдириб, транспорт воситасини шаҳарга қайтариб, миниб келиб, машина ичидаги ўриндиқларни, магнитолани, балонларни ечиб олиб, машинани ўзини эса, ўша ерда қолдириб кетишган.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

А., Б. ва В.ларнинг қилмишини квалификация қилинг.

5-кейс

В. исмли шахс уй-жойга кириб содир этган ўғирлик жиноятига икки нафар вояга етмаган шахсларни жалб қилди.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

В.нинг қилмишини квалификация қилинг.

6-кейс

Аҳоли пункти кучли сув тошқинида қолиб кетди ва кўплаб одамлар тошқинда қолиб ҳалок бўлди. Бундай вазиятдан фойдаланган И. исмли шахс ҳалок бўлиб ётганларнинг қимматбаҳо буюмларини (пул, тилла занжир, зирак, узук, соат кабиларни) йиғиб чиқди.

Бўлиб ўтган воқеани жиноят-ҳуқуқий таҳлил қилинг.

И.нинг қилмишини квалификация қилинг.

7. МУСТАҚИЛ ЎҚИШ УЧУН АДАБИЁТЛАР:

1. Рустамбоев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексига шарҳлар. Махсус қисм. – Т.: ИLM ZIYO, 2006. – 912 б.

2. Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси Жиноят ҳуқуқи курси. Махсус қисм. III том: Шахсга қарши жиноятлар. Тинчлик ва хавфсизликка қарши жиноятлар. – Т.: Илм зие, 2011. – 312 б.

3. Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 26 апрелдаги “Истеъмолчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида”ги қонуни.

4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 4 сентябрдаги “Бозорларда сифатсиз озиқ-овқат товарлари сотилишини бартараф этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 378-сонли қарори.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йил 4 августдаги “Алкоголли ва тамаки маҳсулотларини четдан келтириш, ишлаб чиқариш ва сотиш устидан давлат назоратини кучайтиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 331-сонли қарори.

6. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги қонуни.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1992 йил 6 мартдаги “Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш тақиқланган мансабдор шахсларнинг рўйхати тўғрисида”ги 103-сонли қарори.

8. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги “Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш тақиқланган мансабдор шахсларнинг рўйхати тўғрисида”ги 357-сонли қарори.

9. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 13 февралдаги “Ўзбекистон Республикасида чакана савдо қоидаларини ҳамда Ўзбекистон Республикасида умумий овқатланиш маҳсулотларини (хизматларини) ишлаб чиқариш ва сотиш қоидаларини тасдиқлаш тўғрисида”ги 75-сонли қарори.

10. Ўзбекистон Республикасининг 2000 йил 25 майдаги “Фаолиятнинг айрим турларини лицензиялаш тўғрисида”ги қонуни.

11. Ўзбекистон Республикасининг “Амалга оширилиши учун лицензиялар талаб қилинадиган фаолият турларининг рўйхати тўғрисида”ги Олий Мажлисининг 2001 йил 12 майдаги 222-II-сон қарори.

12. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 1996 йил 27 февралдаги «Қонунга хилоф равишда қуролга эгалик қилиш тўғрисидаги ишлар бўйича суд амалиёти ҳақида» ги 3-сонли қарори.

13. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 1996 йил 15 мартдаги «Савдо соҳасидаги жиноятлар ва бошқа ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар бўйича суд амалиёти ҳақида» ги 9-сонли қарори.

14. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 1998 йил 17 апрелдаги «Иқтисодиёт соҳасидаги жиноий ишлар бўйича суд амалиётида юзага келган айрим масалалар тўғрисида» ги 11-сонли қарори.

15. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 1999 йил 30 апрелдаги «Ўзгалар мулкани ўғрилиқ, талончилик ва босқинчилик билан талон-тороғ қилиш жиноят ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида» ги 6-сонли қарори.

16. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 1999 йил 24 сентябрдаги «Порахўрлик ишлари бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 19-сонли қарори.

17. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2000 йил 28 апрелдаги «Валюта қимматликларини қонунга хилоф равишда олиш ёки ўтказишга доир ишлар юзасидан суд амалиёти тўғрисида» ги 8-сонли қарори.

18. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2004 йил 21 майдаги «Жазоларни либераллаштириш тўғрисидаги қонунни иқтисодиёт соҳасидаги жиноятларга нисбатан қўллашнинг айрим масалалари ҳақида»ги 4-сонли қарори.

19. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2004 йил 24 сентябрдаги «Қасддан одам ўлдиришга оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 13-сонли қарори.

20. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2009 йил 24 июлдаги «Фирибгарликка оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 8-сонли қарори.

21. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2013 йил 31 майдаги «Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлашдан бўйин товлаганлик учун жавобгарликка оид қонунчиликнинг судлар томонидан қўлланилиши тўғрисида»ги 8-сонли қарори

22. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2013 йил 6 сентябрдаги «Божхона тўғрисидаги қонунчиликни бузиш контрабандага оид ишлар бўйича суд амалиёти тўғрисида»ги 18-сонли қарори

23. Ўзбекистон Республикаси Олий суд Пленумининг 2013 йил 11 декабрдаги «Тадбиркорлик фаолияти билан боғлиқ ишлар бўйича суд амалиётининг айрим масалалари тўғрисида»ги 20-сонли қарори